

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 171. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890596625328.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Nye Eventyr og Historier Første Række. Første Samling. 1858 NEH 1-58

Suppe paa en Pølsepind

Suppe paa en Pølsepind blev trykt første gang i NEH 1-58, der udkom 2.3.1858.

Eventyret nævnes første gang i et utrykt brev til Henriette Scavenius på Basnæs 30.11.1857 (i H.C.Andersens Hus). Sin vane tro læste A det op i manuskript for at efterprøve virkningen: »Ingemann og hans Kone [...] vare begge meget lykkelige i mine to sidste Eventyr: »Flaskehalsen« og »Suppe paa en Pølsepind«« (brev til Edvard Collin, Basnæs 21.12.1857 (BEC II 292), jvf. også BHW II 352).

I Bemærkninger hedder det: »I vore Ordsprog og Talemaader ligger tidt Frøet til en heel Historie; jeg udtalte dette og gav Beviset ved at skrive Eventyret: »Suppe paa en Pølsepind«« (14f). I eventyret spores imidlertid også andre elementer fra folkedigtningen. Således er motivet med de fire mus, der skal lave suppen med dronningeværdigheden som belønning, kendt fra folkedigtningens prøvemotiv, ligesom såvel firtallet (de fire mus) som femtallet (eventyrets inddeling i fem historier) er overtaget fra folkeeventyret.

Herudover er motivet med musene, som A også har brugt i *Ole Lukøie* (I 172f), beslægtet med E.T.A.Hoffmanns *Nussknacker und Mausekonig* i samlingen *Die Serapions-Brüder I* (1819).

Motiverne i de enkelte fortællinger er foregrebet i A.s tidligere digtning. Det gælder alfemotivet i den første mus' fortælling, der via *Rosen-Alfen* (se ovf. s. 60f) og *Reisekammeraten* (se ovf. s. 35) kan føres tilbage til *Skyggebillede* (29f) og videre til B.S.Ingemanns *De Underjordiske* (1817) og Tiecks *Die Elfen* (1811). Digteren, der kan lave suppe på en pølsepind i den anden mus' beretning, er motiv i digtet *Formens evige Magie*: »Jeg vil den seie Prosa-Lyng oprykke, / Og, kort sagt - lave Suppe paa en Pind« (1831; SS XII 130). Endelig 172 genkendes motivet med den fangne i den fjerde mus' fortælling fra *Et Billede fra Castelsvolden* (II 228).

13.12*Pølsepindene*] en lille træpind, der lukker enden af en stoppet pølse. - **13***Suppe paa en Pølsepind*] gl. talemåde: »Det bliver en tynd Suppe, som koges paa en Pølsepind« (Mau 4905) som udtryk for at behandle et emne uden dybere indhold. Udtrykket har sin oprindelse i at pølsepindene blev genbrugt og derfor blev renset ved kogning (se iøvrigt A.G.Drachmann i A-iana 2 rk. I 284). - **16***Fattigforstander*] (embeds) mand udnævnt af det offentlige til at føre tilsyn med de fattige, der var under forsorg. - **19***Aar og Dag*] et helt år.

14.7*paa Kundskab*] for at udforske (verden). - **19***Flor*] sørgeslør. - **27***Aar og Dag*] mere end et år, temmelig lang tid. - **31***oret*] fordærvet af mider.

15.11*overordentlig*] ualmindelig. - **15***Lavningen*] tilberedelsen. - **15-20***Midsommer ... Maistangen*] medens skikken med majstang 1. maj var almindelig i Danmark, var det mindre almindeligt at danse om en smykket stang St.Hans- aften. A bygger sandsynligvis her på erindringer fra sin Sverigesrejse 1849, hvor han overværede midsommerfesten i Leksand med svenskernes traditionelle dans om midsommerstangen, som A betegnende nok i I Sverrig (74f) også kalder »Maistangen«.

16.5*fik den Syn*] blev den værd at se på. - **30***Kjosker*] pavilloner, lysthuse (nu kun om forretning m. avissalg osv.).

17.29*Laven*] udførelse. - **30-31***lidskuffen*] skovlignende redskab til at tage gløder og aske ud med.

18.22-23*tre Hoveddele*] A.s eget krav til digtningen, jvf. MLE II 139, hvor han i forbindelse med Richard Wagners musik udtaler: »jeg forlanger i denne Kunst, ligesom i Poesien, de tre Elementer, Forstand, Phantasie og Følelse.« - **29-30***Gak til Myren ... stor Konge*] Ordsprogenes Bog 6.6, efter traditionen forfattet af Salomon.

19.25*kjendelig*] let at kende. - **31***Dryade*] i gr. mytologi skovnymfe, hvis liv tænkes knyttet til det levende træ, jvf. *Dryaden* (V 69f), *Rosen-Alfen* (I 177f) og *Hyldemo'er* (II 171f). - **40***erholde*] få.

20.1*Phantasus*] iflg. Ovids *Metamorfoser* 11.642 en af drømmeguderne, der tager skikkelse af alle

mulige livløse genstande, jvf. *Kunstner-Livet* (1829; SS XII 224) og *Phantasus* (1829; SS XII 141). - **12***Pyramidernes Land*] Ægypten. - **27***en stor Mand ... Følelser*] forfatteren har ikke kunnet bestemmes, men i den citatsamling Pourpuri A udarbejdede i skoleårene findes en beslægtet tankegang i et citat fra Ludwig Börne (1786-1837): »Jeder Schlag des Herzens schlägt uns eine Wunde, und das Leben wäre ein ewiges Verbluten, wenn nicht die Dichtkunst wäre« (E.Gigas: Et Minde fra H.C.Andersens første Ungdom i: *Dansk Tidsskrift*. 1905.288). Citatet stammer fra Börnes 173 mindetale over Jean Paul, men efter al sandsynlighed låner A det fra det noget længere citat, som Heine sætter foran i *Die Harzreise* (1824).

21.3*en hvid Pind ... usynlig*] iflg. folketroen blev man usynlig ved at tage en afbarket pind i munden, jvf. *Elverhøi* (II 83.6.). - **4***gammelt Øl med en Pind i*] øl med sukker og som regel brændevin i serveret med en pind til at omrøre sukkeret med. - **5***staae paa Pinde*] hjælpe til og give agt på det mindste vink. - *satte en Pind for*] egl. stænge en dør, men her billedl.: forhindre, sætte en stopper for. - **5-6***Pinden til Eens Ligkiste*] blive medvirkende årsag til ens død, volde en meget bryderi; egl. skyldes udtrykket, at ligkister blev lukket med træpløkke. - **27***confiskeret Gods paa Raadstuen*] hvad A præcist sigter til er usikkert, men i forbindelse med åbningen af jernbanen Kbh.-Roskilde kom en bekendtgørelse 29.5.1847, iflg. hvilken fremmede toldbare varer omfattet af acciseafgiften under konfiskationsstraf ikke måtte opbevares på jernbanestationerne, medmindre der var legitimation for forsendelsen. - **28***Slutteren*] arrestforvareren. - **31***den Suppe kan koste ham hans Knap*] de ubesindige ord (i hvilken forbindelse A vel tænker specielt på situationen før Grundloven 1849, hvor ytringsfriheden var stærkt begrænset efter Trykkefrihedsforordningen af 1799) er en halsløs gerning.

22.4*den gode Omgang*] det gode samkvem. - **14-15***han gik ... hans Historie*] jvf. fangens ukendte skæbne i BuB To og tredivte Aften (35). - **38***Trang paa Kosten*] mangel på føde.

23.20-21 *jeg blev i Landet, det er det Rigtige*] sml. n.t. II 272.33-35. - **36** *Melkestuen*] rum hvor mælken blev opbevaret på større gårde.

Flaskehalsen

Flaskehalsen tryktes første gang i Folkekalender for Danmark 1858, der udkom december 1857.

I Bemærkninger fortæller A, at eventyret er blevet til på opfordring af Just Matthias Thiele (15). Denne forklaring er dog kun delvis sand. 11.6.-15.7.1857 var A på besøg hos Charles Dickens, hvorfra han fortsatte til major Serres i Maxen. Herom hedder det i et brev til Ingemann fra København 2.11.1857: »i sidste Uge skrev jeg for Folkekalenderen det Eventyr færdigt, jeg under Besøget [17.-26.9] fortalte Dem om: Historien om en Flaske. Tanken til det kom under Besøget hos Dickens; senere, i Maxen, nedskrev jeg det Meste; nu har jeg endt det og ikke mindre end fire Gange renskrevet eller omskrevet det for at faae Sproget i det Tonefald, jeg maatte have det. Jeg tør troe, 174 det er et af mine bedste Eventyr. Pedersen gjør nu Billeder til det« (BfA II 389, jvf. *Dagbøger* 20.8.1857, Maxen: »Skrevet paa Eventyret om »Flaskehalsen«« (IV 279) samt BHW II 351).

Henning Valeur Larsen mener i A-iana 2 rk. IV 117f, at skønt Thiele har givet A ideen, er det en havefest hos forfatteren og bjergbestigeren Albert Smith (1816-60), der har sat A igang, idet Larsen henviser til *Dagbøger* 12.7.1857: »Klokken 3 kjørt med Dickens Familie ud til Albert Smith, det var et stort tomt Huus med en Have, et Telt var reist paa den grønne Græsplet, Champagne Flasker, Sodaflasker, laae rundt om [...] Om Aftenen blev illumineret rundt om i Haven med Lys i Flasker« (IV 265 f). A har således først fået ideen til afsnittet om flasken og dens »hjemkomst«.

Et andet hovedmotiv, styrmandens afrejse, synes også inspireret af A.s besøg hos Dickens, idet dennes 16-årige søn Walter (1841-63) knap en uge efter festen rejste til Indien for en syvårig periode som kadet (jvf. MLE II 198). Se endvidere ndf.

Motivet med den gamle jomfru, der aldrig glemte sin ungdomskærlighed, havde A behandlet flere gange tidligere, senest i *Fra et Vindue i Vartou* (se ovf. s. 162f).

25.7*Fugleglas*] glaskar som fuglen kan drikke af. - **17***Nederdeel*] nederste del. - **21***den rigtige Lærke*] brændevinsflaske; navnet egl. opstået fordi lyden, når der hældes af flasken, minder om lærkesang.

26.18*Lacryms Christi*] lat. Kristi tårer; buketrig, lyserød likørlignende vin fra Vesuv, der produceres i meget lille mængde. - **18-19** *Champagneflaske...*] måske en hentydning til Dickens, der i *David Copperfield* (1849-50) har skildret sin egen barndom på en skosværtfabrik, hvor han klistrede etiketter på flaskerne

med sværte. - **20***bliver*] forbliver. - **38***Dreng*] tjenestedreng.

27.12*flink*] dygtig. - **33***i Dag et Aar*] idag om et år.

28.3*jublere*] more sig, feste. - **15***Hypericum*] hypericum perforatum, prikbladet perikum, krydderurt, der tilsættes brændevin.

30.29*Papirslygter ... Tulipaner*] sml. Dagbøger 25.6.1856, Weimar: »Kjørt med Walter Goethe ud til Ettersburg, hvor der var en Mængde samlede; Haven rundt om Slottet illumineret [...] Smukt saae Belysningen af Rødt og Blaåt ud nede i Parken; der var Lamper i Form af store Tulipaner« (IV 214f).

31.22-23*Luftskipperen ... Ballonen*] jvf. Fædrelandet 11.7.1857 s.2: »I Morgen agter Hr. V.Granberg at opstige med en Luftballon fra Christiansborg Ridebane.« A fik iøvrigt ideen til motivet med flasken og luftskipperen under et ophold i Paris, hvor han iflg. Dagbøger 20.7.1857 (IV 269) læste dette nr. af Fædrelandet, der indeholdt Clemens Petersens meget negative anmeldelse af At være (se A-iana 2 175 rk. IV 120f). En senere mislykket opstigning af den sv. ballonfører Victor G. gav anledning til mundheldet »Den går ikke, Granberg!«. - **24***Tilberedelse*] forberedelser. - **28***bovnede*] svulmede op.

32.11*halvfuld*] ordspil på bet. »halvt fuld« og »beruset«.

33.16*deels og formedelst*] spøgende opløsning af konjunktionen desformedelst = fordi.

Pebersvendens Nathue

Pebersvendens Nathue blev trykt første gang i NEH 1-58, der udkom 2.3.1858.

Julen 1857 tilbragte A på Basnæs, og som altid når han var på herregårdsbesøg, var han meget produktiv. 5.1.1858 meddeler han i et utrykt brev Ingemann: »Paa Basnæs var jeg denne Gang slet ikke ret glad og oplivet, men derimod mærkværdig productiv, maaskee derved i en noget lidende Stemning, jeg skrev ikke færre end tre nye Eventyr, der vist høre til mine bedre. »Pebersvendens Nathue«, »Noget« og »Det gamle Egetræes sidste Drøm« (Collinske Brevsamling XVII. KB; jvf. BEC II 292f). Medens Alm oplyser datoen for nedskrivningen af de sidstnævnte eventyr, har A intet noteret om *Pebersvendens Nathue*, ligesom et brev til Henriette Wulff 30.12.1857 kun taler om *Noget* og *Det gamle Egetræes sidste Drøm* (BHW II 355). Derfor er *Pebersvendens Nathue* sandsynligvis skrevet mellem 30.12.1857 og A.s afrejse fra Basnæs 2.1.1858.

I Bemærkninger hedder det: »»*Pebersvendens Nathue*« har kun to givne Tilknyningspunkter, den historiske Oprindelse til Navnet »Pebersvend« og Sagnet om »den hellige Elisabeth« (15).

A havde arbejdet med middelalderstof i forbindelse med romanen Christian den Andens Dverg (1831-32), hvor han excerperede en række historiske afhandlinger (se A-iana III 14), som han senere også benyttede i *Lykkens Kalosker* (se ovf. s. 72). Den direkte inspiration har A måske fået ved nedskrivningen af At være, hvor hr. Svane fortæller om sine natlige vandringer i København: »til hvilken Veemod stemtes jeg ikke i *Hyskenstræde* - »Häuschen«, Smaahusenes Stræde, hvor de tydske Kræmmersvende i Middelalderen boede og handlede med Kryddersager, aldrig giftede sig, levede tarveligt og fattigt; deres Navn blev et Spottens, et Eensomhedens Navn: »Pebersvende«. Tidt tænkte jeg, om ikke just Gud *Amor* selv boede i den Gade. Amor blev jo, saavidt jeg veed, Pebersvend; Historien med Psyche var alene et 176 Forhold, uden Præst! Ja, paa Amor tænkte jeg i *Hyskenstræde*!« (79). A. s kilde og dermed også kilden til *Pebersvendens Nathue* synes at være Carl Bernhards Krøniker fra Christian den Andens Tid (Samlede Skrifter 2 IX. 1870.21f), som A iflg. Alm havde læst 28.-29.12.1846, idet Carl Bernhard netop omtaler Amor i forbindelse med pebersvendenes liv.

Iøvrigt havde A ofte tidligere behandlet motivet med den modfaldne frier, der forbliver ungarl hele livet (se *Under Piletræet* s. 154), men eventyret er direkte foregrebet i romancen *Hvil sødt* (1850), hvor det hedder: »Du Pebersvend! vor Sang Du veed: / »Gaa Du i Seng, træk Nathuen ned« (MLE II 12).

Motivet med børnene og æblet er hentet fra eventyret *Æblet* (V 240), som A iflg. Dagbøger skrev 14.10.1857 (IV 295) uden egentlig tanke på offentliggørelse. Som påvist af den sv. forfatterinde Jeanna Oterdahl genbrugte A *Æblet* i *Pebersvendens Nathue*, idet V 240.2-22 ordret går igen i III 37.36-38.16 (se iøvrigt A-iana 2 rk. V 54f).

34.17*Det var nu saa deiligt det tydske Øl*] indtil brygger J.C.Jacobsen påbegyndte brygning af

undergæret »bajersk« øl i 1846, var indført tysk øl af langt bedre kvalitet end det danske overgærede øl. - **18***Prysing*] preussisk. - **19***Braunschweiger-Mumme*] stærkt, mørkt øl, der oprindeligt blev brygget i Braunschweig. - **23***turde*] måtte.

35.7-9*Skesre, skære Brænde ... tænde*] gammel da. børneremse af ukendt oprindelse. - **18***nær gjenboes*] nær ved genboerne overfor på den anden side af gaden. - **23***Skægsbuxer*] bukser af en slags langhåret uldfløjl. - **29-34***den uldne Skjorte ... i de Tider*] sml. Carl Bernhard: *Krøniker fra Christian den Andens Tid*: »Denne Mand var klædt som alle Borgere paa den Tid, med en ulden Skjorte - thi Linned blev endnu ikke almindelig brugt - en snæver Trøie af brunt Stof, og lange snævre Beenklæder af samme Tøi, der gik ned i Skoene og erstattede Strømperne, thi man havde endnu ikke opfundet Strikning [...] Om Livet havde han et Læderbelte, hvori en Foldekniv og en Skee vare anbragte i en skjult Skede, og en længere Kniv i en synlig, der hængte paa den ene Side, thi det var Skik dengang at alle Mænd gik bevæbnede« (Samlede Skrifter 2 IX. 1870.31f). - **34***gjordes tid behov*] var der tit behov for. - **35***Antho*] samme navn som helten i Ingemanns roman *Landsbybørnene* (1852), som A roste og om hvilken han skriver i et brev til Ingemann 14.12.1852: »At jeg i Anton finder hele Elementer af mig selv, vil De godt forstaa« (BfA II 286). - **37***Kabuds*] hætte med slag der dækker skuldrene, kaprun.

36.3*pindmager*] tynd som en pind. - **15***qvadede*] sang. - **17-18***Fremmed ... Stand*] sml. 2.Mos. 2.22. - **20-24** Sml. *Lykkens Kalosker* (I 177 214). - **30f.** Selvbiografisk; sml. fx *Dagbøger VIII 299; 305; IX 29 og A-iana VI 308.*

37.26*Bøgeskoven*] sml. *Dagbøger 13.9.1855, Wilhelmsthal*: »spadseret og kom i en ægte dansk Bøgeskov« (IV 189).

38.24*Venusbjerget*] sml. *Dagbøger 30.6.1854, Wilhelmsthal*: »Kjørte med Kammerherre Zedlitz ud til deilige Udsigter. Lave Bjerge med Skove, som Skov-Bølger, i en grøn-blaa Tinte. Wartburg laae som Decorationen i Tanhäuser. Saae Venusbjerget« (IV 155f). Dette var i middelalderlige tyske sagn et bjerg, hvori Venus holdt hof. Vejfarende, som blev lokket ind i bjerget, måtte undgælde herfor med evig fortabelse. Forestillingen om Fru Venus byggede på ældre forestillinger om en »Fru Holle«, der var skjult i bjerget (jvf. KES 47). - **27***Tannhauser*] østrigsk minnesanger (13. årh.), der iflg. sagnet en tid opholdt sig i Venusbjerget og senere angrede dette. A var bekendt med sagnet om Tannhauser fra Wagners opera *Tannhauser* und der Sängerkrieg auf Wartburg. 25.5.1852 havde Liszt foræret A sin Lohengrin og Tannhauser de Richard Wagner (Leipzig 1851) (*Dagbøger IV 82*), og 29.5.1852 overværede han operaen i Weimar (ib. 85). A var iøvrigt meget optaget af Wagners værk (MLE II 138f). - **27-28***Wartburg Sangerkreds*] digtervæddestrid, der iflg. sagnet fandt sted 1207 på foranstaltning af landgreve Herman af Thüringen. - **35ff.** Sml. *Levnedsbogen*: »kun Smaapiger morede det mig at være sammen med; jeg husker endnu en smuk lille een paa en 8te Aar, der kyssede mig og sagde hun vilde være min Kjæreste, det behagede mig og jeg lod hende altid kysse mig, selv gjorde jeg det aldrig og tillod ingen uden hende« (35f).

39.4-5*den hellige Elisabeth*] ungarsk kongedatter (1207-31), gift med landgreve Ludvig IV af Thüringen; kanoniseret 1235. - **33***Tristand og Isolde*] keltiske sagnfigurer. Tristan blev sendt til Irland for på sin onkel Marks vegne at bejle til dronningedatteren Isolde. Marks frieri accepteredes, men på hjemvejen kom Isolde til med Tristan at dele en trylledrik, som moderen ellers havde givet hende for at binde hende til Mark i evig kærlighed. Efter en række konflikter med Mark blev Tristan og Isolde jaget ud i skoven, hvor de en tid levede en kummerlig tilværelse, inden de skiltes. Tristan ægtede en anden Isolde, men kunne aldrig glemme sin første elskede. Han såredes senere i kamp, og kun den første Isolde kunne helbrede hans sår, men da hun kom for sent, udåndede hun af fortvivlelse ved hans lig. A ejede Karl Immermanns roman *Tristan og Isolde* (1841) (*FraBoghyld 90*) (se også *Fodreise 54*).

40.3-4*Walther von der Vogelweide*] tysk minnesanger (ca. 1168-1228), tilknyttet Herman af Thüringens hof 1205-11. - **5f.** Antagelig A.s egen oversættelse af *Unter der Linden auf der Heide* (senere oversat af 178 Thøger Larsen). - **18***Man kan være i Huset ...*] selvbiografisk træk, jvf. A.s egen følelse i forholdet til *Collinerne*. - **38***Hvad siger det*] hvad har det at sige.

41.21*Mundsveir*] tomme ord, uoprigtig tale. - **24***Guds Villie er den bedste*] hyppig tanke hos A, se n.t. I 237.40, II 164.37-38, 304.3. - **29-30***hun kunde ikke derfor*] hun kunne ikke gøre derfor. - **35***Munken og Nonnen*] Monch und Nonne, bjergparti 1/2 km nord for Wartburg slot, jvf. *Dagbøger 17.8.1846, Wartburg*: »seet Munken og Nonnen, Nonnen er nok den med Kasket!« (III 170).

42.19-20*det var ikke sjunget ... Vugge*] gl. talemåde: dets skæbne blev anderledes end forventet. - **25***saa er Historien ude*] sml. *Grantræet* (II 48).

43.9-12*En lille Edderkop ... Øine*] sml. BuB 33, EDB 100, I Sverrig 37. - **23***Vraa*] hytte. - **26-34** Sml. HGAOptegnelsesbog nr. 35: »Man har en Bog om Dyrene, der viser i historiske Træk, hvor menneskelige Dyrene kunne være; vi skulle have en Folkebog om Menneskene, hvor guddommelige de kunne være. Saaledes er Historien hjemme her om den fromme Ridderqvinde, der trods sin strænge onde Gemals Forbud bragte de Fattige Fødemidler, og da hun kom med disse i sin Kurv og mødte den onde Husbond, sagde det

er Roser, saa var det ogsaa Roser, friske og duftende, da hun løftede Klædet« (22).

44.8karsk] rask. - **25**knap Tering] fattigdom.

Noget

Noget blev trykt første gang i NEH 1-58, der udkom 2.3.1858.

A tilbragte julen 1857 på Basnæs (se ovf. s. 175), og 24.12. noterer han i Alm: »Skrevet Eventyret: Fem Brødre«. Om dette og *Det gamle Egetræes sidste Drøm* udtaler han i et brev 30.12 til veninden Henriette Wulff, at de »er ganske heldige« (BHW II 355). 31.12. skriver han til samme, at han glæder sig til at læse de to nye eventyr op, og tilføjer så, at Fem Brødre, som det stadig hed, »lader sig ypperligt illustrere« (ib. II 358). Som sædvanligt læste A eventyrene i den nye samling op for venner og bekendte. Af et brev til fru Scavenius på Basnæs 23.2.1858 ses, at A sandsynligvis kort efter nytår må have givet eventyret dets endelige titel (jvf. også brev til Ingemann 5.1.1858 ovf. s. 175): »De to, som tiltale meest, ere udsprungne paa det kjære Basnæs; det er »Egetræets sidste Drøm« og i Særdeleshed »Noget«; jeg troer, at jeg tidligere kaldte det »De fem Brødre«« (BfA II 393f). Iøvrigt tyder udtalelsen på, at A ikke straks delagtiggjorde sine omgivelser i dette arbejde.

179

Iflg. Bemærkninger er *Noget* bygget på et slesvigsk sagn (15). Motivet med de fem brødres skæbne er desuden en variation over *Fem fra en Ærtebælg* (II 281f). Endelig kan den femte broder, kritikeren og ræsonnøren, ved sin trang til at påpege det gale i alting sammenlignes med krigsråden i KES, der må opfattes som en karikatur af A.s frygtede kritiker Chr. Molbech. Eftersom Molbech var død 23.6.1857, kan eventyret ses som A.s sidste vurdering af Molbechs indsats.

45.10-13en Stand ... Mester] i det feudale stændersamfund spillede lavene, hvor håndværkere indenfor et område var sluttet sammen, en central rolle ved deres monopol på udøvelsen af pågældende håndværk. Medlemskabet af lavet var betingelse for at blive mester og holde svende. Undtaget herfra var de såkaldte frimestre, som A.s fader, der var udenfor lavet og uden ret til at holde svende. Til lavene var knyttet en selvstændig kultur (se *Stormen flytter Skilt* (IV 220)) centreret om den kro, hvor lavet holdt sine møder, og hvor de omrejsende håndværkssvende, naverne, logerede (se også Dansk Litteraturhistorie III.1983.525ff). Netop i december 1857 havde loven om næringsfrihed betydet lavsvæsenets og -tvangens ophævelse. - **14-15**udenfor dasserne ... Mesters] en afspejling af den politiske og sociale situation som følge af Grundlovens indførelse 1849 med det borgerlige klassesdelte samfund som afløser af stændersamfundet. - **17**simpel] tilhørende det brede lag af befolkningen i modsætning til middel- og overklassen.

46.1Academiet] Akademiet for de skønne Kunster. - **2**Høiadle og Velbyrdige] professorer ved kunstakademiet befandt sig i 5. rangklasse nr. 8 og havde som sådanne krav på denne tiltale. - **8-10**en ny Stil ...] den nationale stil, der med kunsthistorikeren N.L.Høyen (1798-1870) i spidsen slog igennem omkring 1850. - **17**ihvor meget] hvor meget end. - **29-31**Skilling ... Daler] 1 daler = 96 skilling.

47.9-17Jeg reise ... Bordet] 2. strofe af A.s egen Haand værkerens Vise, sunget 28.1.1854 ved fødselsdagsfesten i Arbejderforeningen (SS XII 513).

48.24-25hun troede ... der talte] i den folkelige forestilling er St. Peter Himmeriges portner. Bortset fra at Margrethe tager fejl, afstår A fra forestillingen og lader blot en anonym engel lukke hende ind. - **29-30**en sand Naadens Gjerning] jvf. n.t. II 90.12. - **38**Velærværdighed] i ældre tid titulatur til præster; det fremgår dog ikke af eventyret om den fjerde broder er gejstlig. - **40**Skridtskoe-Løben] skøjteløb.

49.3-4Maanen ... Kræfter] nymåne. - **9**fik en Gru] blev bange. - **11**Springflod] den højeste af de to typer højvande (modsat nipflod). - **13**jubilerede] morede sig. - **14**vare] advare.

50.22nedrigst] lavest, ringest.

180

Det gamle Egetræes sidste Drøm blev trykt første gang i NEH 1-58, der udkom 2.3.1858.

Eventyret er skrevet på Basnæs, hvor A tilbragte julen 1857. Af Bemærkninger fremgår det, at det er sprunget frem af »Øieblikkets Stemning« (15), et indtryk A også giver i *Lygtemændene ere i Byen* (IV 85; med reference til dette eventyr oplyser Brix og Jensen III 422 iøvrigt fejlagtigt, at *Det gamle Egetræes sidste Drøm* er skrevet på Borreby). Muligvis har ideen dog ligget i længere tid, idet A 2.11.1856 skriver til grevinde Mimi Holstein: »endnu en ny Historie, som jeg maae have indaandet i den friske Skov- og Strandluft nede ved Glænøstrand er ifærd med at springe frem paa Papiret« (HCAHolstein 46). Topsøe-Jensen mener, at det muligvis drejer sig om den første idé til *Det gamle Egetræes sidste Drøm*. I så fald har A opgivet planen indtil videre. Men efter at han havde skrevet *Noget* 24.12.1857 (se ovf. s. 178), noterer han 28.12. i Alm: »Eventyret om Egens Drøm«, som han i et brev 30.12. til Henriette Wulff kunne betegne som et af sine »ganske heldige« eventyr (BHW II 355).

Medens undertitlen *Et Jule-Eventyr* umiddelbart leder tanken hen på Dickens' *A Christmas Carol* (1843), er det kun den barnlig fromme tone, A er blevet inspireret af, ikke motivet. Derimod havde A selv spekuleret over de religiøse problemer i *At være*, der var udkommet i maj 1857, og motivet med egetræets længsel efter forløsningen er bygget over Romerbrevet 8.19-23.

Eventyrets indledning med samtalen mellem egetræet og døgnfluen er overtaget fra slutningen af Øhlenslægers *Sanct Hansaften-Spil* (1802): egetræet og St.Hans-ormen, men A kan også have været inspireret af og ønsket at skabe et modstykke til fabelen om døgnfluen, der tror at med dens egen død ved solnedgang går verden under (jvf. Carsten Hauch: *Afhandling og æsthetiske Betragtninger I*. 1855.488). Iøvrigt havde A allerede i *Skygebilleder* beskæftiget sig med tidens relativitet ved beskrivelsen af sørejsen til Lübeck: »vor Levetid her, er kun en lille Tid af det store Verdens Legemes; i Øiebliske glemme vi vor Smerte, selv den dybeste, i Øiebliske glemmer ogsaa det store Hav sine Storme, og for et Verdenslegeme ere Uger og Dage kun Øiebliske« (11).

52.7Flor] løst vævet stof, slør.

53.2Hellebarder] spydøkser. - **27**Cither] betydningen usikker, idet 181 den almindelige cither er et strengeinstrument, der anslås manuelt. - **27**Æolsharpe] vindharpe, hvis strenge lyder, når vinden blæser i dem.

54.24snarest] hurtigst.

55.22Druidens] offerpræst i den gamle keltiske religion i Gallien og Britannien. For kelterne var egetræet helligt, og kilden til det noget fremmedartede billede - sammenhængen taget i betragtning - er sandsynligvis Bellinis opera *Norma*, I akt. 1. billede, en opera, som A hyppigt har hørt bl.a. med Jenny Lind (MLE I 297f). - **33-36** Citat fra H.A.Brorsons salme I denne søde Juletid (1739), str. 7.

ABC-Bogen

ABC-Bogen blev trykt første gang i NEH 1-58, der udkom 2.3.1858.

I Bemærkninger hedder det, at eventyret er sprunget frem i øjeblikkets stemning (15). Herudover vides meget lidt om dets tilblivelse, men det er sandsynligvis skrevet i januar 1858, idet det af et brev fra veninden Henriette Wulff 22.1.1858 fremgår, at A samme dag har læst *Noget* og *Pebersmndens Nathue* op for hende. Brevet er samtidig en kilde til indsigt i A.s digterværksted. Sin vane tro læste A nemlig eventyrene op i manuskript for sine nærmeste venner med ønsket om en konstruktiv kritik. For *Nogets* vedkommende gjaldt, at A oprindeligt havde skrevet om bogstaverne: »Enkelte opstillede betyde de Ingenting, men stillede i Geled - ja vilde vor Herre lade dem udsige sine Tanker saaledes som de een og tyve [!] Bogstaver kan udsige Alt hvad vi tænke og ville, saa synke vi ned i Forbauselse, det blev mere end vi kunne bære og taale og vide, men Bogstaverne kunne bære det« (BHW III 348). Overfor denne ordlyd indvendte veninden, at Gud netop havde brugt bogstaverne til at lade det åbenbarede ord nedskrives, »og der kom ogsaa det Mægtigste af Alt ud deraf Guds Ord!« (BHW II 360). På den baggrund opfordrede hun A til at ændre ordlyden, en opfordring A tog ad notam (jvf. 56.18-21).

Trods A.s ord om øjeblikkets stemning kan han have haft et forbillede mht. den satiriske tendens i J.L.Heibergs *Ny A-B-C-Bog* i en *Times* Underviisning til Ære, Nytte og Fornøielse for den unge Grundtvig (1817; *Prosaiske Skrifter X*. 1861.3ff).

Motivet med bøgerne, der bliver levende, havde A allerede foregrebet i digtet *Den rædselsfulde Time* (1826; SS XII 83ff), hvor bøgerne på Universitetsbiblioteket på Trinitatis kirkeloft ved midnatstide springer ned fra hylderne, holder gilde og danser med hinanden.

182

56.3-4*den gamle Abc*] J.R.Thieles ABC udkom første gang 1770 og var i brug op i 1840'erne. - **19-21***da vor Herre ... at bare det*] i sin indledning til *ABC-Bogen* (1943.5) mener Hans Brix, at A hentyder til Lovens tavler i 2.Mos. 31.18, idet han i dem skulle se Bibelens angivelse af bogstavskriftens guddommelige oprindelse. På baggrund af Henriette Wulffs kritik ovf. synes det snarere, som A har tænkt på hele Bibelen som Guds åbenbarede ord. - **22***Hanen*] symbol på årvågenhed og vagtsomhed; et lån fra de tyske ABC'er og obligatorisk illustration i de danske ABC'er til op imod nutiden.

57.8 *fremad*] moderne. - **13***de gode gamle med Xanthus*] »XANTHUS var en af de Heste, / Som Neptunus saae tilbedste« (Julius Clausen: *Bidrag til ABC-Litteraturens Historie i: Bogvennen*. 1896.22). Se iøvrigt også n.t. I 100.10. - **22-23** Hentydning til modsætningen mellem bøndernes usle stilling ikke mindst under stavnsbåndet (1733-88) og deres stærke politiske engagement og markering i partiet Bondevennerne, stiftet 1846. - **27-28** Columbus' (1451-1506) opdagelse af Amerika 1492.

58.4*Galten*] hansvin, orne. - **7-8** Den lette begejstrings dage ved Grundlovens givelse i 1849. - **14**] i frakturskrift er I identisk med J. - **24***Nummer-Parquet*] parket med nummererede pladser i modsætning til parterret, der i Det kgl. Teater havde unummererede pladser (Th.Overskou: *Den danske Skueplads*. IV. 1862.690).

59.2*Duens Olieblad*] jvf. 1.Mos. 8.10-11. Muligvis også en hentydning til Elihu Burrits *Olieblade* (1853), hvor »den almindelige Fred« prædikedes. - **8-9** Sml. J.L.Heibergs *Ny A-B-C-Bog*: »Det meget Qvæg, du har paa Stalde, / Vi Qvæglinger og Smaaqvæg kalde« (*Prosaiske Skrifter* X.1861.25). - **11-12** Reference til replik i A.s eventyrkomedie *Meer end Perler og Guld* (1849), hvor der til et selskab i Abekattenes Land kommer en frue med barn og amme: »Min Amme, ret et Rundetaarn, / Med samt min lille Høivelbaarn!« (SS X 428). - **14-15** Egl. udtryk fra jordfællesskabets tid, da bønderne bl.a. i fællesskab lod svinene gå i skovene for at æde olden; her i overført bet.: være velhavende. - **21-22** Satire over forskellen mellem folkekunst og salonkunst. - **21***Skorsteens-*] åben skorsten, ildsted hvor maden tilberedes.

60.4*Socrates*] gr. filosof (ca. 470-399 f.Kr.), gift med Xanthippe, der havde ry for at være en kolerisk og stridbar natur. - **7***Ygdrasil-Træ*] i den nordiske mytologi et asketræ, hvis top er i himmelen, medens dets tre rødder er hos mennesker, jætter og i Hel. Dets rod gnaves af slangen Nidhugg, men nornerne vander det, så det altid er grønt. Ygdrasil var et billede på verdenslivets uforgængelighed trods ødelæggende kræfter.